

Keskkonnaühenduste soovitused erakondadele Euroopa Parlamendi valimisteks

Alates Euroopa rohelse kokkuleppe (*European Green Deal*) käivitamisest 2019. aastal on globaalse kliimakriisi ja elurikkuse kriisi ohjeldamine muutunud olulisemaks kui kunagi varem. 2023. aasta oli mõõtmisajaloo kuumim aasta. Planeeti räsivad ulatuslikud metsatulekahjud, üleujutused ja kuumalained, samuti üha süvenev elurikkuse kadu. Viimastel aastatel maailma raputanud pandeemia ning Venemaa täiemahuline agressioon Ukrainas on olemasolevaid kriise veelgi süvendanud. Nende väljakutsetega toime tulemiseks tuleb Euroopa Liidul keskenduda rohelisele üleminekule, mis oleks samal ajal sotsiaalselt õiglane, õigeaegne ja elurikkust toetav. Järgnevalt esitame EKO soovitused erakondadele Euroopa Parlamendi valimisteks.

1. AIDATA IGAKÜLGSELT KAASA UKRAINA VÕIDULE

Euroopa Liit peab aitama kaasa Ukraina võidule. Sõda Ukrainas on globaalsete tagajärgedega mitmekülgne keskkonnakatastroof, mille mõjud kestavad veel pikalt pärast sõja lõppu. Ukraina elurikkus on märkimisväärne, seal asub palju olulisi elupaiku nagu märgalad, metsad ja stepid, kus elavad mitmed haruldased ja kaitsealused liigid. Lõuna-Ukraina rannikul asuv Musta mere biosfääri kaitseala on oluline rändlindude pelgupaik. Lisaks inimeste kannatusele tekitab lahingutegevus Ukrainas olulist keskkonnakahju - hävitab elupaiku ja liike; pinnasesse satuvad kahjulikud kemikaalid, hävitades viljaka mullakihi, taimestiku ja elurikkuse.

Sõja lõppedes on peamine prioriteet sõjajäätide eemaldamine ja ukrainlaste turvaline tagasipöördumine oma kodudesse. Paralleelselt tuleb taastada Ukraina infrastruktuur kaasaegsete, vastupidavamate ja jätkusuutlikumate süsteemidega, et parandada inimeste tervist ja keskkonda ning võimaldada kiiret taastumist sõjakatastroofidest. Venemaa Föderatsioon tuleb võtta vastutusele agressiooniga tekitatud kliima- ja keskkonnakahjustuste eest. Ainuüksi täiemahulise sõja esimese 18 kuuga tekitatud kliimakahju ulatub [9.6 miljardi dollari](#)ni.

Euroopa Liidu strateegiline ülesanne on muuta Venemaa sõjakalkulatsioone selliselt, et viimasel kaoksid eduväljavaated sõjalise jõu või diplomaatiliste vahendite teel. Venemaale tuleb usutavalt näidata valmisolekut pikaks sõjaks, suurendades toetust Ukrainale tasemele, millega sõja kestav kulu ja väljavaated muutuvad Kremli jaoks talumatuks. Sõja võitmiseks on vältimatu vastava tööstuse täiemahuline käivitamine, sest relvade, laskemoona ja muu varustuse ebapiisavus on tuntavalt takistamas Ukraina edukat sõjategevust ja seega ka kiiremat liikumist rahu suunas. Samas ei saa teha järeleandmisi keskkonnanõuetes ja mis peamine, juba praegu tuleb mõelda, kuidas pärast sõja võitmist rakendada kasvanud tööstusvõimekus rahuaegsete vajaduste, eelkõige rohepöörde teenistusse. Piltlikult öeldes peame mõtlema ka täna, kui mõõkade sepistamine on võiduks vältimatult vajalik, kuidas homme taguda mõõgad atradeks.

2. VIIA ELLU TEADUSPÕHIST JA AMBITSIOONIKAT KLIIMAPOLIITIKAT

Euroopa Liit on astunud olulisi samme kliimamuutuse leevendamiseks, võttes kohustuse vähendada kasvuhoonegaase 55% aastaks 2030 ning jõuda kliimanetraalsuseni aastaks 2050. Äärmiselt oluline on, et nüüd järgneks pakett "Eesmärk 55" loomisele ka selle viivitamatu rakendamine. Samuti peab Euroopa Liit jätkama pingutusi, et viia kliimaambitsioon kooskõlla Pariisi lepingus kokkulepituga. Samm teaduspõhisema kliimapoliitika poole on kehtestada 2040. aastaks eesmärk, mis vastab ELi Kliimamuutuste Teadusnõukogu (ESABCC) ettepanekule vähendada 2040. aastaks kasvuhoonegaaside heidet 90–95%. Eesmärgi tõstmisega paralleelselt on võtmetähtsusega tagada ka toimivad mehhanismid kliimaeesmärkide rakendamise seireks ja kaebuste esitamiseks.

Samuti tuleb tõhusamaks muuta rahaliste vahendite väärkasutuse kontrollmehhanisme. Oluline roll on avalikult kättesaadaval, sisukal ning ajakohasel raporteerimisel. Samuti on tähtis, et kontrollmehhanismid töötaksid kõikides liikmesriikides ühtedel ja samadel alustel ning sellega elimineeritaks võimalused Euroopa Liidu vahendite pahatahtlikuks ning isegi kuritegelikuks ärakasutamiseks.

3. ARENDADA EUROOPA LIIDUS VÄLJA PLANEEDI TALUVUSPIIRIDE KONTSEPTSIOON

Planeedil Maa on taluvuspiirid, mille ületamine võib kaasa tuua järske ja pöördumatuid keskkonnamuutusi, ohustades inimeste toimetulekut ja ökosüsteemide vastupanuvõimet. Globaalsed arvutused näitavad, et me ei ela jätkusuutlikult – enamiku planetaarsete piiride künnisväärtused on praeguseks ületatud. Praegu pole riike võimalik võrrelda, kuna puuduvad läbivad põhimõtted Euroopa Liidu "õiglase osa" jaotusprintsibi väljaarvutamiseks ja senised katsetused erinevates Euroopa Liidu piirkondades toetuvad erinevatele metodoloogilistele alustele. Kuna liikmesriikide keskkonnapoliitika lähtub väga suurel määral Euroopa Liidu keskkonna- ja kliimapoliitikast, tuleks ELis välja arendada planetaarsete piiride metodoloogia ja integreerida see liidu keskkonnapoliitikasse.

4. VÄLJUDA FOSSIILSETE KÜTUSTE KASUTAMISEST VÕIMALIKULT KIIRESTI

Euroopa Liit peab lõpetama igasuguse fossiilsete kütuste kaevandamise, töötlemise, väärindamise, ja muul viisil rahastamise. Tulevasel rahastusperioodil tuleb välistada igasugune toetus kliimakriisi süvendavatele tegevustele ning selle asemel suurendada toetust kliimamuutustega kohanemisele ja leevendamisele kõigi Euroopa Liidu rahastamisprogrammides. Fossiilsete kütuste toetamisest vabanenud ressursid tuleb investeerida rohepööret toetavatesse tegevussuundadesse nagu taastuenergiade üleminek, kortermajade renoveerimine, võrguvõimekuse tõstmine, kogukonnaenergeetika arendamine ja taastuenergia salvestuslahenduste väljatöötamine, elupaikade taastamine.

5. VIIA ÜHINE PÖLLUMAJANDUSPOLIITIKA KOOSKÕLLA KLIIMA EESMÄRKIDEGA

Ühise põllumajanduspoliitika (ÜPP) järjekordne reform jääb valitava Euroopa Parlamendi tööaega. ÜPP vajab muutust, sest tänane poliitika ei suuna (vaatamata roheliselt kõlavale retoorikale) põllumajandust jätkusuutlikumale tee. ÜPP, mis moodustab umbes kolmandiku

ELi eelarvest, eraldab rohkem kui veerandi kuludest kliimaalgatustele. 2021. aasta Euroopa Kontrollikoja raport näitas see-eest, et kuigi kliimaprojektidele on aastatel 2014–2020 eraldatud 100 miljardit eurot, ei ole ÜPP märkimisväärselt põllumajanduse heitkoguseid mõjutanud. Samuti ei ole ÜPP Euroopa Kontrollikoja hinnangul piisavalt aidanud Euroopa põllumajandusega seotud elurikkust kaitsta. Ühise põllumajanduspoliitika kavad aastateks 2023–2027 ei panusta piisavalt kõrge loodusväärtusega põllumajanduse säilitamisesse, mahepõllumajanduse arendamisse, pestitsiidide kasutuse vähendamisse egalämmastiku ja fosfori kadude ohjeldamisesse. Seega ei suuda ÜPP piisavalt kaitsta põllumajandusega seotud elurikkust ega saavutada ELi elurikkuse strateegia ja Talust taldrikule strateegia eesmärgi. Vajame põllumajanduspoliitikat, mis suunaks päriselt Euroopa toidutootmise säästvale teele. Lisaks soovime mineraalväetiste ja pestitsiidide maksustamist.

6. LUUA SPETSIAALNE ELURIKKUSE FOND

Euroopa Liidu elurikkuse rahastamise tõhustamiseks tuleks luua eraldi sihtotstarbeline fond. See aitaks suurendada rahastamise kvaliteeti ja mahtu ning viia rahastamine vastavusse tegelike elurikkuse vajadustega. Hetkel on Euroopas ainult üks keskkonnale suunatud rahastamisvahend - LIFE programm - ent sellel on mitmeid piiravaid tingimusi. Näiteks võib selle rahastus olla raskesti kättesaadav väiksematele organisatsioonidele (suur omafinantseeringu osakaal, väga ajamahukas taotlemisprotsess, kogutoetuse lõppmakse suur osakaal ja pikk aeg projekti lõpu ning lõppmakse laekumise vahel). Samuti loob Euroopa Liidu elurikkuse strateegia aastani 2030 mitmeid uusi rahastamist vajavaid eesmärgi, mille täitmiseks jääb praegustest vahenditest puudu - näiteks vabalt voolavate jõgede taastamine 25 000 kilomeetri ulatuses ja 30 % ELi maa- ja merealade kaitse. Uuest fondist saaks vahetult rahastada ka mitmeid teisi eesmärgi, näiteks invasiivsete liikide tõrjet ja ohjamist, elupaikade taastamist, elurikkuse seiret ja harrastusteaduse projekte.

7. TUGEVDADA "EI KAHJUSTA OLULISELT" PÕHIMÕTET

Poliitikakujundajad peavad seadma prioriteediks investeeringud, mis aitaksid lahendada kliima- ja elurikkuse kriisi, vähendades samal ajal sotsiaalset ja soolist ebavõrdsust. "Ei kahjusta oluliselt" (*do no significant harm*) põhimõte tähendab, et toetatav (majandus)tegevus ei tohi oluliselt kahjustada ühegi keskkonnanäesmärgi saavutamist. Soovitame seda põhimõtet tähendada ka "tekkitab märkimisväärselt kasu" (*do significant benefit*) põhimõttega, et tagada rahastus vaid projektidele, millel on selgelt positiivne mõju nii looduskeskkonnale kui ühiskonnale.

8. INVESTEERIDA INIMARENGU- JA HARIDUSPROGRAMMIDESSE

Kutsume üles rahastama programme, mis keskenduvad haridusele, keskkonnateadlikkuse tõstmisele ja õiglaseks üleminekuks vajalikule täiend- ja ümberõppele. Koolid ja ülikoolid võiksid luua uusi õppeaineid kliima ja keskkonna, inimõiguste ja sotsiaalse õigluse alal ning pakkuda õppejõududele koolitusprogramme.

Haridus on võti, mõistmaks vajadust liikuda rohelise ja õiglase majandus- ja ühiskonnakorralduse poole. Hariduse rolli tuleb suurendada, et kõik kodanikud oleksid teadlikud tänastest väljakutsetest ja saaksid vajalikud oskused muutuv ühiskonnas toime

tulemiseks. Seepärast kutsume üles rahastama programme, mis keskenduvad haridusele, keskkonnateadlikkuse tõstmisele ja õiglaseks üleminekuks vajalikule juurde- ja ümberõppele. Koolid ja ülikoolid võiksid luua uusi õppeaineid kliima ja keskkonna, inimõiguste ja sotsiaalse õigluse alal ning pakkuda õppejõududele koolitusprogramme.

9. TOETADA GLOBAALSES LÕUNAS KLIIMA- JA KESKKONNAKRIISIDEGA TOIMETULEKUT

Kliimakriis mõjutab ebaproportsionaalselt rohkem riike, kes on kliima soojenemisse kõige vähem panustanud, ning kes on samas kliimamõjude suhtes enim haavatavad. Kuigi [Gloaalne Euroopa](#) on arengukoostöö rahastamisvahend, toetatakse selle kaudu Euroopa suurkorporatsioonide konkurentsivõimet. Iga dollari kohta, mis liigub rikastest riikidest arenguabina globaalse lõuna poole, liigub [30 dollarit tagasi globaalsesse põhjaossa](#).

Euroopa Liidu väärtusruumi ei tohi mahtuda globaalse lõuna jätkuv ekspluateerimine ja kohalike kogukondade elatustaseme halvendamine, mistõttu peab Euroopa Liit võtma ka vastutuse olukorra parandamiseks. . ELi arengufondid tuleb kujundada viisil, mis kaasavad kohalikke kogukondi, pakuvad tõhusaid ja sõltumatuid kaebuste esitamise mehhanisme, järgivad rangeid läbipaistvusstandardeid ning tagavad kliimakriisist mõjutatud kogukondade ja töötajate õigused. Avalik kontroll ja vastutus tagab arenguabi parema kvaliteedi, jõudes nendeni, kes seda kõige enam vajavad.

10. ASETADA KODANIKUD ROHEPÖÖRDE KESKMESSE

Edukas roheline üleminek on võimalik vaid Euroopa Liidu kodanike usalduse ja kaasatusega. Strateegilised dokumendid (sh riiklikud energia- ja kliimakavad) tuleb koostada avalikkust ja huvirühmi protsessi algusest peale kaasates, samuti on oluline strateegiliselt töötada tõhusamate kaasamisvormide nimel nagu rahva- ja kliimakogud. [Euroopa Liidu partnerluse käitumisjuhendit](#) tuleks täiustada ja see peaks muutuma õiguslikult siduvaks vahendiks mitmetasandilise valitsemise kavandamisel ja rakendamisel kõigis Euroopa Liidu fondides. Samuti tuleks täiustada kaebuste esitamise mehhanismi, et avalikkus saaks anda teada Euroopa Liidu vahendite võimalikust väärkasutusest.

Eesti Keskkonnaühenduste Koda ühendab üheksat keskkonnaorganisatsiooni: Eestimaa Looduse Fond, Eesti Ornitoloogiaühing, Eesti Roheline Liikumine, Balti Keskkonnafoorum, Läänerannik, Nõmme Tee Selts, Pärandkoosluste Kaitse Ühing, Tartu Üliõpilaste Looduskaitsering, Keskkonnaõiguse Keskus. MTÜ Päästame Eesti Metsad tegeleb peamiselt metsade ning märgalade huvikaitsega. Fridays For Future Eesti ühendab aktiivseid noori, kes tegelevad igapäevaselt kliimamuutuste leevendamisega.